

YAZARLAR

Prof. Dr. Hüsamettin İNAÇ

*(T. C. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Siyaset Bilimi
ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı)*

Öğr. Gör. Rashid SADIGOV

(Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Türk Dünyası İktisat Fakültesi)

Öğr. Gör. İlahe ALİBEYLİ

(Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Türk Dünyası İktisat Fakültesi)

Dağlık Karabağ Çatışması

(Tarih, Ekonomi, Strateji ve Kimlik Sınavı)

FİLİZ KİTABEVİ

İSTANBUL

2025

Temmuz 2025

ISBN: 978-625-5957-92-4

Kapak Foto Kaynak: Anadolu Ajansı ve TÜİÇ Akademi

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850)441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 77398

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Ön Söz

Dağlık Karabağ, Güney Kafkasya'nın kalbinde yer alan ve yüzyıllardır jeopolitik mücadelelerin, etnik gerilimlerin ve uluslararası müdahalelerin sahnesi olmuş kadim bir bölgedir. Tarih boyunca pek çok imparatorluğun hâkimiyet mücadelesine sahne olan bu bölge, yalnızca stratejik konumu nedeniyle değil, aynı zamanda sahip olduğu tarihsel, kültürel ve sosyolojik özellikleriyle de dikkat çekmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana süregelen Ermenistan-Azerbaycan ihtilafı, yalnızca iki ülkenin değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel aktörlerin stratejik çıkarlarını da karşı karşıya getirmiştir. Sorunun çözümü yönündeki tüm diplomatik girişimlere rağmen zaman zaman alevlenen çatışmalar, bölgedeki barış ve istikrar arayışlarını sürekli olarak sekteye uğratmıştır. Bu kitap, Dağlık Karabağ çatışmasını yalnızca bir etnik ya da toprak anlaşmazlığı olarak değil, çok katmanlı ve çok boyutlu bir sorun olarak ele almayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın temel amacı, Karabağ meselesini tarihsel arka planı, ekonomik boyutları, stratejik dengeler ve kimlik politikaları çerçevesinde bütüncül bir yaklaşımla incelemektir. Çünkü bu mesele, yüzeyde bir sınır sorunu gibi görünse de özünde çok daha derin sosyo-politik dinamikleri barındırmaktadır. Ulusal kimliklerin yeniden üretimi, tarih anlatılarının siyasallaşması ve büyük güçlerin bölgeye olan ilgisi, sorunun çözümünü daha da karmaşık hale getirmektedir. Bu bağlamda hem tarihsel süreçte yaşanan gelişmeler hem de günümüzde bölgenin yeniden şekillenmesine neden olan dinamikler analiz edilmiştir. Kitap, yalnızca akademik çevreler için değil; konuya ilgi duyan siyaset yapıcılar, öğrenciler ve genel okuyucu kitlesi için de anlaşılır ve sistematik bir dil kullanılarak kaleme alınmıştır. Her bölüm, teorik altyapıyı saha gerçekliğiyle buluşturarak, okuyucunun hem bilgi edinmesini hem de eleştirel bir perspektif geliştirmesini hedeflemektedir.

Birinci bölümde, Osmanlı-Rus rekabetinden Sovyet yönetimine ve nihayet 1990'lı yıllarda patlak veren sıcak çatışmalara kadar uzanan tarihsel gelişmeler incelenmiştir. Karabağ'ın tarih boyunca farklı yönetimler altında geçirdiği dönüşümler, bölge halkları arasındaki ilişkiler, etnik demografi ve siyasi aidiyetler konusundaki değişimler bu bölümde detaylı olarak ele alınmıştır. Ayrıca Sovyetlerin uyguladığı idari politikaların, çatışmanın bugünkü zemininin oluşmasında nasıl bir rol oynadığı da tartışılmıştır. İkinci bölümde, Dağlık Karabağ'ın bölgesel enerji hatları, yer altı zenginlikleri ve ekonomik potansiyeli üzerinden nasıl bir jeoekonomik değer taşıdığı ortaya konmuştur. Özellikle doğal kaynakların kontrolü, ulaşım koridorlarının güven-

IV

liği ve ekonomik egemenlik m¼cadelesi gibi konulara vurgu yapılmıştır. Üç¼nc¼ b¼l¼mde, özellikle T¼rkiye, Rusya, İran ve Batılı g¼çlerin b¼lgeye dair politikaları analiz edilmiş, çatışmanın uluslararası stratejik denge ¼zerindeki etkisi tartışılmıştır. Bu bağlamda k¼resel g¼ç m¼cadelesi ile yerel dinamikler arasındaki etkileşim incelenmiş, b¼lgesel ittifakların değişen yapısına dikkat çekilmiştir. Son b¼l¼mde ise kimlik politikaları, diasporanın etkisi ve halklar arasındaki sosyo-psikolojik gerilimler ¼zerinden çatışmanın k¼lt¼rel ve ideolojik y¼nleri değerlendirilmiştir. Kimlik temelli yaklaşımların, yalnızca siyasal liderlik d¼zeyinde değil, aynı zamanda toplumların g¼ndelik hafızalarında nasıl şekillendiği ele alınmış; medya, eğitim ve diaspora politikaları ışığında kapsamlı analizler sunulmuştur.

Dağlık Karabağ çatışması, yalnızca silahların değil; tarih anlatılarının, k¼lt¼rel hafızanın ve uluslararası stratejilerin de birbiriyle çarpıştığı çok katmanlı bir m¼cadele alanıdır. Bu y¼n¼yle Karabağ, modern çağda ulus-devlet inşasının, sınır g¼venlięinin ve etnik aidiyetin keşişim noktasında yer alan sembolik bir coğrafyadır. Elinizdeki eser, bu m¼cadeleyi t¼m y¼nleriyle anlamayı ve anlamlandırmayı hedeflemektedir. Gerek sahadaki çatışma dinamiklerini gerekse diplomatik girişimleri analiz eden bu çalışma, meseleyi derinlemesine kavrayabilmek i¼in gerekli olan tarihsel, siyasal ve k¼lt¼rel perspektifleri bir araya getirmeye çalışmaktadır. Temennimiz odur ki, bu çalışma hem akademik literat¼re katkı sunar hem de barış ve istikrarın hâkim olduğu bir geleceğe y¼nelik d¼řünsel bir zemin oluşturur. Ç¼nk¼ gerçek ç¼z¼m, yalnızca askerî ya da diplomatik zaferlerde değil, halkların ortak bir gelecek kurma iradesinde gizlidir.

Bu kitabın ortaya çıkmasında desteklerini esirgemeyen hocalarıma, meslektaşlarıma ve s¼recin her aşamasında katkı sağlayan dostlarıma en i¼ten teřekk¼rlerimi sunarım. Aynı şekilde, bu konuyla ilgilenen ve bu çalışmanın daha nitelikli hale gelmesine katkı sunan t¼m okuyuculara, ilgi ve değerlendirmeleri i¼in minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Prof. Dr. H¼samettin İNAÇ

K¼tahya, 20 Haziran 2025

İçindekiler

Ön Söz.....	III
İçindekiler.....	V
Özet	VII
Abstract	VIII
Giriş.....	1

I. BÖLÜM

Dağlık Karabağ'ın Tarihsel Arka Planı ve Kimlik Mücadeleleri

1.1. Dağlık Karabağ'ın Geçmişi ve Ulusal Kimlik Çekişmeleri	5
1.2. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Döneminde Dağlık Karabağ Sorunu	10
1.3. Sovyetler Birliği Döneminde Dağlık Karabağ Sorunu	13
1.4. Soğuk Savaş Sonrası Dağlık Karabağ Sorunu ve Bölgesel Savaşın Başlaması.....	16

II. BÖLÜM

Birinci Karabağ Savaşının Ekonomik Temelleri ve Sonuçları

2.1. Dağlık Karabağ'ın Ekonomisi: Savaş Öncesi Durum	21
2.2. Savaşın Ekonomik Bedeli: Altyapı, Kaynaklar ve Kaybı.....	24
2.3. Savaşın Makroekonomik Etkileri	27
2.4. Yerinden Edilme ve Mülteci Sorunları: Ekonomik Zorluklar	35

III. BÖLÜM

Strateji ve Askeri Hamleler: Savaşın Seyri ve Uluslararası Aktörler

3.1. Savaşın İlk Aşamaları: Taktikler ve Stratejik Hedefler	39
3.2. Küresel ve Bölgesel Aktörlerinin Dağlık Karabağ Sorununa Etkisi: (ABD, AB, Rusya, Türkiye, İran).....	46
3.3. Küresel ve Bölgesel Denklemler Işığında İkinci Dağlık Karabağ Savaşı.	57
3.4. Ateşkes ve Diplomatik Çabalar: Stratejik Çıkmazlar	63

IV. BÖLÜM

İkinci Karabağ Savaşının Ekonomik ve Stratejik Geleceği

4.1. İkinci Karabağ Savaşı Sonrası Ekonomik Büyüme	75
4.2. İkinci Karabağ Savaşı ve Taraf Ülkelerin Savunma Harcamaları	78
4.3. İkinci Karabağ Savaşı Sonrası Yeniden İnşa ve Ekonomik Direnç	82
4.4. Dağlık Karabağ Ekonomisinin Geleceğine Bakış	87
Sonuç	91
Kaynakça	93

Nagorno-Karabakh Conflict

(History, Economy, Strategy and Identity Exam)

Özet

Dağlık Karabağ Çatışması, Güney Kafkasya'nın tarihsel, ekonomik, stratejik ve kimlik temelli dinamiklerini birleştiren çok katmanlı bir sorundur. Çatışmanın kökenleri, 19. yüzyılda Rus Çarlığı'nın bölgeyi kontrol altına almasıyla şekillenmiş ve Sovyet döneminde 1923'te Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan SSC'ye bağlı özerk bölge statüsüyle etnik gerilimler derinleşmiştir. 1988'de Ermeni ayrılıkçı hareketiyle başlayan süreç, 1991-1994 Birinci Karabağ Savaşında Ermenistan'ın bölgenin kontrolünü ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır.

2020'deki İkinci Karabağ Savaşında ise Azerbaycan'ın teknolojik ve stratejik üstünlüğüyle topraklarının önemli kısmını geri alması ve Zengezur Koridoru gibi yeni jeopolitik düzenlemeleri gündeme getirmiştir. Ekonomik açıdan, çatışma bölge ülkelerinin kaynaklarını tüketmiş, kalkınma süreçlerini sekteye uğratmıştır. Azerbaycan, Hazar'dan elde ettiği petrol ve doğalgaz gelirleriyle ordusunu modernize ederken, Ermenistan ekonomik sorunlar ve diaspora desteğine bağımlılıkla karşı karşıya kalmıştır. Bölgenin stratejik konumu, enerji koridorlarının güvenliği ve küresel pazarlara erişim açısından kritik önemdedir. Stratejik olarak, çatışma bölgesel ve küresel aktörlerin çıkar çatışmalarını yansıtır. Türkiye'nin Azerbaycan'a desteği, Rusya'nın Ermenistan'la ittifakı ve İran'ın denge politikası, güç dengelerini şekillendirmiştir. AGİT Minsk Grubu'nun çözüm çabaları, uluslararası hukukun uygulanmasındaki zorluklar nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Kimlik sorunu ise çatışmanın temel itici gücüdür. Azerbaycan'ın Türk-Müslüman kimliği ile Ermenistan'ın Hristiyan Ermeni kimliği hem tarihsel anlatılar hem de diaspora politikalarıyla pekişmiş ve Ermeni diasporasının Batı'daki lobi faaliyetleri sorunu uluslararasılaştırmış, fakat çatışma çözümünü zorlaştırmıştır.

Güney Kafkasya coğrafyasında var olan Dağlık Karabağ Çatışması, tarihsel düşmanlıklar, ekonomik rekabet, stratejik çıkarlar ve kimlik politikalarının iç içe geçtiği bir meseledir. Bölgede kalıcı barışın orta ve uzun vadede sağlanması, yalnız uluslararası hukuk çerçevesinde iş birliği, güven inşası ve kimlik temelli uzlaşmalarla mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Karabağ Çatışması, Kimlik Politikaları, Bölgesel Güç Dengesi, Enerji Ekonomisi, Barış İnşası

Abstract

The Nagorno-Karabakh Conflict represents a multifaceted issue in the South Caucasus, intertwining historical, economic, strategic, and identity-based dimensions. Its origins trace back to the 19th century when the Russian Empire consolidated control over the region. During the Soviet era, the designation of Nagorno-Karabakh as an autonomous region within the Azerbaijan SSR in 1923 exacerbated ethnic tensions, given its predominantly Armenian population. The conflict escalated in 1988 with the Armenian separatist movement, culminating in the First Karabakh War (1991–1994), which resulted in Armenia's control over the region. The Second Karabakh War in 2020 marked a shift, with Azerbaijan leveraging technological and strategic superiority to reclaim significant territories, introducing new geopolitical arrangements such as the Zangezur Corridor.

Economically, the conflict has drained regional resources and hindered development. Azerbaijan has utilized its oil and gas revenues from the Caspian Sea to modernize its military, while Armenia has faced economic challenges, relying heavily on diaspora support. The region's strategic location underscores its critical role in securing energy corridors and accessing global markets. Strategically, the conflict reflects a convergence of regional and global interests. Turkey's support for Azerbaijan, Russia's alliance with Armenia, and Iran's balancing policy have shaped the regional power dynamics. The OSCE Minsk Group's mediation efforts have been largely ineffective due to challenges in implementing international law.

Identity remains a core driver of the conflict. Azerbaijan's Turkic-Muslim identity and Armenia's Christian-Armenian identity, reinforced by historical narratives and diaspora politics, have deepened divisions. The Armenian diaspora's lobbying in the West has internationalized the issue but complicated resolution efforts.

The Nagorno-Karabakh Conflict encapsulates historical animosities, economic competition, strategic interests, and identity politics in the South Caucasus. Achieving lasting peace in the region, feasible in the medium to long term, hinges on international legal frameworks, regional cooperation, confidence-building measures, and identity-based reconciliation.

Keywords: Karabakh Conflict, Identity Politics, Regional Balance of Power, Energy Economics, Peacebuilding